

NOVA EKONOMSKA PARADIGMA: ODRŽIVI RAZVOJ I DRUŠTVENA ODGOVORNOST

Miloljub Albijanić,

Univerzitet Singidunum, Beograd

malbijanic@singidunum.ac.rs

Radmilo V. Pešić

Poljoprivredni fakultet, Univerzitet u Beogradu

Apstrakt

Klasični teoretičari ekonomskog rasta u prvi plan ističu nekoliko nekoliko njegovih činilaca ekonomske politike kao što su: značaj štednje i investicija, obrazovanje, tehnološke inovacije – istraživanje i razvoj, rast stanovništva i slobodna trgovina. Danas sve više dominira nova ekonomska paradigma – održivi razvoj koja obuhvata ekonomski rast ali i važne sadržaje zaštite životne sredine i korporativne odgovornosti. U radu je prikazan prelazak na novu ekonomsku paradigmu sa isticanjem njenih najvažnijih vrednosti.

Ključne reči: održivi razvoj, zaštita životne sredine, zajedničke vrednosti

Résumé

Classical theorists of the economic growth point out some of the factors of economic policy, such as: the importance of saving and investments, education, technological innovations – research and development, population growth and free trade. Today, the new economic paradigm dominates even more – the sustainable development that comprehends the economic growth but also more important contents of the environment protection and corporate responsibility. This paper shows the transition to a new economic paradigm while pointing out its most important values.

Key words: sustainable development, environment protection, shared values

1. Uvod

Pojam održivosti nije nov. Njegovi koreni se mogu naći u delima klasične ekonomske nauke, u ranim pokušajima odgovora na pitanje kakva je perspektiva razvitka ljudskog društva¹⁹. Smith i Ricardo, a pogotovu Malthus, tragaju za odgovorima na pitanja vezana za ograničenost prirodnih resursa, pre svega zemljišta, zatim za demografski rast, te za opadajuće prinose u proizvodnji.

Polazeći od rezultata tehničkog progresa i novih geografskih i naučnih otkrića, sredinom 19. veka ekonomska nauka nudi optimističku viziju budućnosti čovečanstva. Ipak, krajem 19. veka ideja o ograničenosti prirodnih resursa ponovo prodire u nauku. Naročito se smatraju značajnim radovi W. S. Jevonsa (1865), kao i pojava konzervativnog pokreta u SAD (1890-1920), u čijim prvim redovima su se našli G. P. Marsh, H. Thoreau, J. Muir i G. Santanya. Originalnim radovima L. C. Graya (1914) i nešto kasnije H. Hotellinga (1931), početkom 20. veka se postavljaju teorijske osnove za analizu optimalne upotrebe iscrpljivih resursa.

Neoklasična teorija rasta, nastala u 20. veku, potpuno negira bilo kakvu potrebu za stacionarnim stanjem, a pitanje iscrpljivanja prirodnih resursa gubi značaj. Naučno-tehnički progres postaje

¹⁹ Opširan prikaz razvoja ekonomske misli o životnoj sredini dao je E. Kula (1998).

osnovni faktor razvoja privrede i društva, te mu pripada centralno mesto i u teoriji. Višedecenijski period stabilnog rasta svetske privrede posle Drugog svetskog rata podržao je verovanje u neograničene mogućnosti naučno-tehničkog progressa. Kapitalistički svet smatrao je da kejnzijanska ekonomska teorija i politika daje odgovore na izazove ekonomske nestabilnosti. Na drugoj strani socijalistički svet je nepokolebljivo verovao u ispravnost temeljnih postavki naučnog socijalizma koji će obezbediti sigurnu budućnost čovečanstva. S druge strane, Milton Fridman, ekonomista i dobitnik Nobelove nagrade, smatra da je osnovna odgovornost menadžera da vodi posao u najboljem interesu akcionara, a to je zapravo finansijska dobit.²⁰ Ako se sredstva troše za društvenu dobrobit, povećavaju se troškovi poslovanja. Fridman ne smatra da nije potrebno biti društveno odgovoran, već odgovornost svodi na ostvarivanje profita u korist akcionara.

Kriza sedamdesetih godina 20.veka koja se ispoljavala kroz nezaposlenost, inflaciju, naftne šokove, kao i povećanje cena energenata izazvala je potrebu za novim promišljanjem ekonomske politike. Započinjalo je novo doba insprisanost dostignućima prirodnih nauka, pre svega fizike, kao i dostignućima biologije, na prvom mestu genetike i ekologije. Robert Solow (1974) je prvi istakao zahtev za međugeneracijskom ravnopravnošću u uživanju prirodnih dobara, u skladu sa Rawlsovom teorijom moralne pravde. U poznatom radu iz 1974. Solow postavlja zahtev da svaka generacija ljudi mora imati podjednako pravo na ubiranje koristi od prirode, tj. životne sredine, te da samo obrazac privrednog razvoja koji to omogućava u toku neograničenog perioda vremena se može smatrati održivim.

Životna sredina je ugrožena čovekovom intervencijom u prirodi, brzim industrijskim i tehnološkim razvojem, nuklearnim i drugim programima. Zagađenje može da izazove toksičnost životne sredine. Veliki stepen emisije gasova izaziva zagađenje vazduha i negativno utiče na osobe koje su obbolele od astme ili imaju druge probleme sa disajnim organima, uključujući i rak. Otpadne materije organskog i neorganskog porekla godinama se direktno bacaju u reke, jezera ili mora, što ugrožava biljni i životinjski svet, ali i narušava kvalitet vode za piće. Hemijski pesticidi, herbicidi i ostale hemikalije koje se upotrebljavaju u poljoprivredi, ali i stavljanje hormona i antibiotika u hranu mnogih životinja, mogu da imaju štetan uticaj na normalno funkcionisanje ljudskog organizma. Poslednjih godina kontroverzna pitanja izaziva genetski modifikovana hrana i „bolest ludih krava“. Ovi primeri pokazuju da su zdravlje i prirodna sredina blisko povezani. Globalno zagrevanje je jedan od najozbiljnijih ekoloških izazova našeg vremena. Uništavanje šuma – neplansko ili komercijalno, ugrožava ekosistem. To znači da se narušava regulisanje rezervi vode, smanjuje oslobađanje kiseonika u atmosferu i pospešuje erozija tla. Dovode se u pitanje staništa biljnih i životinjskih vrsta.

2. Održivi razvoj i društvena odgovornost

Primena novih teorijskih okvira, omogućila je pojavu nove discipline, ekonomike životne sredine, čiji se prvi doprinosi vezuju za analizu ekonomskih aspekata zagađenja, autora Ayresa i Kneesea (1969), Smitha (1972), te Dalya (1977). Veliki korak u razvoju ekonomske teorije dvadestog veka predstavljala je pojava knjige "Zakon entropije i ekonomski proces" autora Nicholas Georgescu-Roegenaa (1971). Utemeljeni novi pogled Georgescu-Roegenaa, zasnovan na termodinamičkim konceptima, doživljava dalju razradu u delima Mirowskog (1989), a kasnije Bearda i Lozade (1999). U isto vreme kad se pojavila knjiga Georgescu-Roegenaa, pogledi Meadowsa i saradnika (1972), posvećeni iscrpljivanju resursa i mogućim granicama rasta, skreću pažnju daleko šireg kruga svetske, naučne i političke javnosti. Tako se začinje i koncept

²⁰ Stephen P. Robbins, Mary Coulter, *Menadžment*, Data Status, Beograd 2005, str. 100.

održivog razvoja, koji polako, ali sigurno, ulazi na listu prioriteta međunarodne političke akcije, te postaje tema niza globalnih političkih skupova.

Primer ekološkog pokreta predstavlja Rimski klub (*Granice rasta*, 1972, *Sa one strane granica. Globalni kolaps ili održiva budućnost*, 1992), čiji članovi smatraju da je ljudska upotreba mnogih osnovnih resursa premašila fizičku održivost. Predlaže se smanjenje materijalnih i energetskih tokova da ne bi došlo do nekontrolisanog pada u proizvodnji hrane, upotrebi energije i industrijskoj proizvodnji. Druga mera koja se predlaže jeste drastično uvećanje efikasnosti upotrebe materijala i energije. Održivo društvo zahteva više od produktivnosti i više od tehnologije; ono zahteva zrelost, milosrđe i mudrost.²¹

U Stockholmu, 1972. godine, na Konferenciji UN o životnoj sredini, inicirano je osnivanje Programa Ujedinjenih Nacija za životnu sredinu, UNEP. Po tom je usledilo osnivanje nacionalnih agencija za životnu sredinu u većem broju zemalja. Koordiniranom akcijom nacionalnih i međunarodnih tela, 1980. godine, proklamovan je program globalne akcije za podsticanje održivosti, tzv. Svetska strategija očuvanja prirode, od strane Međunarodne unije za zaštitu prirode. Po tom, 1983. godine, od strane OUN, ustanovljena je Svetska komisija za životnu sredinu i razvoj, kasnije nazvana Brundtlandova komisija, po imenu predsedavajućeg.

Uočavajući opasnost od potencijalnih promena klime, Svetska meteorološka organizacija, WMO i Program UN za životnu sredinu, UNEP, su 1988. ustanovili Međudržavni panel o klimatskim promenama, IPCC, koji sa svoje tri radne grupe, ima za cilj da sakupi sve relevantne naučne, tehničke i društveno-ekonomske informacije vezane za promenu klime, osobito antropogene faktore promena.

Održivim se smatra stanje u kom se resursi koriste tako da buduće proizvodne mogućnosti čovečanstva ostanu očuvane. Ovakva definicija se nalazi u kasnijim radovima Solowa (1986, 1991), gde se iznosi nešto slabiji, ali analitički podobniji kriterijum održivosti. Imajući u vidu činjenicu da su preferencije budućih generacija za nas sasvim nepoznate, te da je danas nemoguće razmišljati o nivou korisnosti koji će pojedini prirodni resursi pružati budućim generacijama, Solow se opredelio da kao kriterijum održivosti istakne očuvane proizvodne mogućnosti. To znači da privredni razvoj ima šanse da bude održiv, uprkos u prošlosti utrošenim nereproduktivnim resursima, ukoliko smanjene zalihe resursa budu nadoknađene povećanom količinom i kvalitetom fizičkog kapitala, kao i nagomilanim intelektualnim kapitalom.

Ekonomisti i drugi mislioci sve više ekonomski razvoj zasnivaju na intelektualnom kapitalu (ljudski kapital, tehnologija i društveni kapital) i na taj način znanje postaje vodeći faktor proizvodnje u odnosu na fizički rad i prirodne resurse (Albijanac 2011).

Brojne aktivnosti državnih i nevladinih organizacija širom sveta, dovele su 1992. do održavanja Konferencije UN o životnoj sredini i razvoju, UNCED u Rio de Janeiru²². Na ovoj konferenciji usvojeni su bitni dokumenti: Okvirna konvencija UN o klimatskim promenama i Konvencija o biološkom diverzitetu. Sledeće 1993. osnovana je Komisija UN za održivi razvoj (CSD), sa prvenstvenim ciljem da nadgleda sprovođenje pomenutih dokumenata i drugih akata. Tokom devedesetih godina, značajno se širi broj organizacija koje imaju za cilj podsticanje održivog razvoja, među njima treba izdvojiti Komitet međunarodnih institucija za razvoj i životnu sredinu, CIDIE, te Institut za svetske resurse, WRI. Mnoge od postojećih međunarodnih institucija, na pr. Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj, OECD i Svetska banka, WB,

²¹ Vukašin Pavlović, 2006, *Društveni pokreti i promene*, Službeni glasnik, Beograd str. 240.

²² Republika Srbija kao sastavni deo tadašnje SR Jugoslavije, potpisnik je Deklaracije i Aгенede 21, osnovnih dokumenata sa ovog skupa. Međutim, usled okolnosti zbog kojih je Srbija bila izuzeta iz razvojne saradnje u sistemu Ujedinjenih Nacija, tokom čitave decenije koja je usledila, nije učinjeno ništa po pitanju prihvaćenih obaveza.

počinju da intenzivno podstiču održivi razvoj. Tako je 1991. počeo da deluje program Globalne podrške životnoj sredini, GEF, koji se ogleda u davanju kredita zemljama u razvoju, za rešavanje ekoloških problema.

U avgustu 2002. godine održan je Svetski samit o održivom razvoju u Johanesburgu. Na ovom samitu države učesnice su se saglasile da u što kraćem vremenskom roku pristupe izradi i usvajanju nacionalnih strategija održivog razvoja²³.

Danas se, pod pojmom održivog razvoja, može podrazumevati ostvarivanje tri cilja: (1) održivost putem ekonomskog rasta bez inflacije i povećanja spoljne zaduženosti; (2) održivost na socijalnom planu kroz smanjenje siromaštva i, (3) održivosti u pogledu korišćenju prirodnih resursa i zaštite životne sredine.

Koncept održivosti široko je prihvaćen kao putokaz za razvoj čovečanstva. Postoje jaki moralni razlozi da današnja generacija ostavi potomstvu u nasleđe planetu i mogućnost razvoja bar na sadašnjem nivou. To znači da planeta Zemlja, sa svojim potencijalima, ne sme biti degradirana od strane postojećih ljudi. Ovakav stav zasniva se na teoriji pravičnosti John Rawlsa (1971), koji ističe fundamentalni princip moralne pravde, sadržan u podjednakom pravu svakog čoveka na najšire osnovne slobode, koje ne protivreče slobodi drugih. Dakle, pravo sadašnje generacije na iskorišćavanje resursa i životne sredine, ne sme ugroziti isto takvo pravo narednim generacijama. To je analogno *Zlatnom pravilu u ekonomiji* da sadašnje generacije ne mogu trošiti više nego buduće generacije.

Osnov održivog razvoja je ekološko etički jer priroda predstavlja vrednost samu po sebi i čovek je samo deo prirode i neprihvatljivo je da svojom aktivnošću narušava diverzitet živog sveta i bogatstvo resursa. Važan je i ekonomski argument za održivi razvoj jer je na strani efikasnosti protiv rasipanja resursa i energije, ako želimo dugoročnu stabilnost i progres društva u celini. Otuda se može zaključiti da zagađivanje nije posledica sebičnog, lakomislenog, ili kratkovidnog ponašanja ljudi, već neminovni pratilac ekonomske aktivnosti. Pred čovečanstvo se jedino može postaviti imperativ da tempo zagađivanja sredine bude optimalan, tj. usklađen sa mogućnošću obnavljanja ravnoteže u prirodi i sa principom ekonomske efikasnosti.

„Održivi razvoj je razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjosti bez ugrožavanja mogućnosti budućih generacija da zadovolje svoje sopstvene potrebe.“²⁴ Održive tehnike poljoprivredne proizvodnje (organsko obnavljanje tla, organska zdrava hrana), potrošnje energije, upravljanja prirodnim resursima i industrijske proizvodnje, imaju značajan potencijal ali još nisu naišle na široku primenu. Energija je fundamentalni input za ekonomske sisteme. Proizvodnja zavisi od fosilnih goriva, pre svega od nafte, uglja i prirodnog gasa. Alternativni (obnovljivi) izvori energije, kao što su hidroenergija, solarna energija i energija vetra, mogli bi da postanu značajni.

Drugi zakon termodinamike govori da u izolovanim sistemima iznos korisne energije i materije opada tokom vremena. Ovaj zakon, poznat kao zakon entropije, ima dalekosežan značaj. Sam pojam entropije odnosi se na nivo organizacije materije i energije. Što je organizacija materije i energije viša, to im je korisnost veća, tj. entropija je niža. Važi i suprotno; što je nivo organizacije niži, tj. što je entropija viša, korisnost je niža. Da bi materija i energija bila biološki i ekonomski korisna, mora biti organizovana u visoko strukturisanim oblicima. Sam zakon govori da u izolovanim sistemima, entropija tokom vremena raste, tj. da nivo organizacije opada

²³ Jedna od učesnica koja je prihvatila ovu obavezu bila je i Srbija, te je tako otvoren proces izrade Strategije održivog razvoja Srbije. Sam proces, suštinski je započeo marta 2006. a završen je usvajanjem Strategije na na Vladi Republike Srbije, aprila 2008. godine. Na njenom nacrtu radilo je preko pedeset domaćih eksperata.

²⁴ Harris, Jonathan M, 2009, *Ekonomija životne sredine i prirodnih resursa: savremeni pristup*, Data Status, Beograd, str. 458.

(Malić 1976). Zapravo, sama definicija pojma vremena se izvodi iz jednosmernog toka promene entropije. Protok vremena se može shvatiti kao promena, tj. porast entropije. Jedino što čovečanstvo može racionalnom akcijom učiniti jeste da odloži taj trenutak, tj. da tempo porasta entropije na Zemlji bude što sporiji. Zanimljivo je napomenuti da je mnogo godina pre Georgescu-Roegen, pokušaj primene zakona termodinamike u ekonomskoj teoriji načinio Kosta Stojanović (1910), uvodeći koncept entropije u analizu privrede i društva²⁵.

Zemlja nije zatvoren fizički sistem, jer neprekidno dobija značajnu količinu solarne energije. Ta energija se može koristiti za recikliranje dela otpada i ponovo stvaranje niske entropije (Young 1991). Nešto drugačije viđenje izneo je Daly (1987), tvrdeći da je održivi razvoj nemoguć, pošto je sadašnji nivo korišćenja prirodnih resursa i energije toliki da prevazilazi mogućnost recikliranja, upotrebom solarne energije. Teoretičari navode mogućnost dobijanja mineralnih resursa sa drugih planeta iz Svemira. Na današnjem nivou razvoja čovečanstva ovo deluje kao fantastika, ali nije isključeno da će u budućnosti i to biti moguće, te će perspektive opstanka civilizacije biti sasvim drugačije od pesimističkih viđenja Georgescu-Roegenovih sledbenika.

Održivim se smatra stanje u kom je zadovoljen minimum uslova stabilnosti i uravnoteženja ekosistema. Stabilnost je svojstvo koje se odnosi na individualne varijable u sistemu, na pr. populacija šaranske ribe u reci Tisi se može smatrati stabilnom, ukoliko se posle akcidenta količina ribe vratila na raniji nivo. Uravnoteženje, pak, se odnosi na veličinu parametara ekosistema. Na primer, jedan ekosistem se smatra uravnoteženim ako parametri koji upravljaju odnosima između komponenata u sistemu ostaju nepromenjeni posle poremećaja. Uravnoteženje sistema se meri sposobnošću održanja organizacije u toku i posle poremećaja. Dakle, sistem koji može da posle poremećaja ne doživi katastrofalne diskontinualne promene stanja, već zadrži raniji vid organizacije, smatra se da ima svojstvo uravnoteženosti (Perman, Ma i McGilvray 1996).

Autori Common i Perrings (1992) definišu sistem kao ekološki održiv ukoliko ima svojstvo uravnoteženja. Otuda sledi da se svako ponašanje koje umanjuje uravnoteženost sistema smatra neodrživim. Međutim, do saznanja da li je sistem uravnotežen ili nije, može se doći samo ex post. Naime, tek posle poremećaja možemo sa sigurnošću zaključiti kako se ekosistem ponaša, tj. da li je održiv ili ne. Najviše što se pre poremećaja može dati, jeste manje, ili više uspešno nagađanje. Ako prihvatimo kriterijum ekološke održivosti kao jedan od ciljeva razvojne politike, uspešnost mera se ogleda u izbegavanju akcidentnih situacija koje ugrožavaju ravnotežu ekosistema. Istovremeno, jedan od zadataka ekonomike životne sredine jeste da identifikuje one ekonomske aktivnosti koje pogoduju održivosti, kao i one koje je narušavaju (Perman, Ma i McGilvray 1996).

Da bi smo ilustrovali sadržinu osnovnih principa održivosti poslužićemo se kodifikovanim skupom normi i ciljeva koje su dali Okrugli sto o životnoj sredini i privredi kanadske države Ontario (Ontario Round Table on Environment and Economy, ORTEE) i holandski Nacionalni ekološki akcioni plan (NEPP). Prema ORTEE održivim društvom se može smatrati ono društvo koje 1. prepoznaje da ekonomski rast ima granice i da su one određene nosećim kapacitetom resursa u okruženju; 2. vrednuje kulturnu različitost; 3. gaji poštovanje za sve oblike života, te podstiče raznovrsnost živog sveta; 4. širi sistem društvenih vrednosti kroz obrazovanje o održivosti; 5. anagažuje eksperte za životnu sredinu pri donošenju svih razvojnih odluka; 6. pravi planove uravnoteženog razvoja, poštujući socijalne, zdravstvene, privredne i ekološke potrebe; 7. koristi lokalne resurse i kapacitete na dugoročno najbolji način; 8. koristi obnovljive i

²⁵ Više o tome vidi u Pešić Radmilo (1988) *Ekonomsko delo Koste Stojanovića*. Doktorska disertacija Ekonomski fakultet, Beograd.

pouzdanu izvore energije ; 9. minimizuje štete po životnu sredinu ; 10. jača aktivnosti u kojima se materijali recikliraju. Kao rezultat primene ovih principa, održiva društvena zajednica ne narušava održivost ostalih zajednica, niti narušava održivost života budućih generacija (Edwards 2008).

Sličan skup principa održivog razvoja daje i holandski Nacionalni ekološki akcioni plan NEPP²⁶. Osnovni principi NEPP-a su : 1. međugeneracijska ravnopravnost, u smislu da sadašnja generacija ne sme umanjivati šanse za razvoj budućim generacijama; 2. princip predostrožnosti, u uslovima globalne ekološke neizvesnosti; 3. princip očuvanja prirodnih resursa uz minimalna oštećenja životne sredine; 4. suzbijanje zagađenja na samom izvoru, 5. princip da zagađivač plaća, putem internalizacije eko-troškova, kroz nakade, takse i dozvole; 6. korišćenje najboljih dostupnih tehnologija (BAT) ; 7. prevencija i eliminisanje stvaranja nepotrebnog otpada, 8. izolovanje i kontrola otpada koji se ne može reciklirati i dalje koristiti ; 9 uključivanje ekoloških analiza i procena, pri bilo kakvom donošenju odluka u privredi; 10. integralno upravljanje životnim ciklusom proizvoda ; 11. poštovanje kapaciteta životne sredine i eko-prostora.

Prethodno dato ne predstavlja niti potpunu, niti definitivnu sadržinu principa održivosti razvoja. Pre se može reći da je pojam održivog razvoja još uvek u fazi razrade i dopune, te da svakim danom dobija ne samo na aktuelnosti, nego i na širini obuhvata. Tako na primer «Povelja o Zemlji»²⁷ (Earth Charter) iz 2000. godine obuhvata ključne principe grupisane u četiri celine. To su : (I) Poštovajne i briga o životu; (II) *Ekološka celovitost*; (III) *Društvena i ekonomska pravičnost*; (IV) *Demokratija nenasilje i mir*.

Sve izneto govori da, danas, održivi razvoj nije samo politička parola, niti naučna paradigma. Zapravo reč je o vrednostnom opredeljenju u čijoj je osnovi stav da je prvorazredni zadatak čovečanstva da očuva život na Zemlji, što je i preduslov njegovog opstanka i daljeg razvoja.

3. Zaključak

Kompanije, mnogo više nego neke druge institucije, imaju zadatak da zadovolje neku društvenu potrebu i da se istovremeno posvete rešavanju društvenog problema, stvarajući od njega poslovnu priliku. Svako je odgovoran za svoj uticaj – namerni ili nenamerni. To je pravilo broj jedan.

Obaveza je svake generacije da ga sledećoj generaciji preda kao trajno mesto za život ljudi. Prirodnoj sredini bi trebalo dati mnogo značajnije mesto u okviru prava i obaveza koje određuju ostali oblici društvenog sistema i društvene odgovornosti.

Spasavanje biološke raznovrsnosti može postići samo veštim uklapanjem nauke, kapitalnih investicija i upravljanja: nauke da prokrči put istraživanjem i razvojem, kapitalnim investicijama da bismo stvorili održiva tržišta, a upravljanjem da bismo podstakli jedinstvo ekonomskog razvoja i očuvanja životne sredine.

²⁶ Holandski NEPP je jedan u nizu „zelenih“ nacionalnih dokumenata, prvi put nastao 1989. godine, sa ciljem povezivanja održivog razvoja na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou, pre svega kroz prikaz planiranih aktivnosti na poboljšanju stanja životne sredine. Predviđeno je da se svake četiri godine ovaj akcioni plan inovira. Trenutno je u fazi odmakle realizacije NEPP 4, a sprema se NEPP 5, čiji se vremenski horizont prostire do 2030. godine.

²⁷ Povelju o Zemlji kao deklaraciju o osnovnim moralnim principima napretka čovečanstva u 21. veku, usvojilo je preko 4500 međunarodnih organizacija, uključujući i UNESCO, kao i preko 250 univerziteta širom sveta. Posle više od deset godina rada na njenom uobličavanju, obilno potpomognutog od strane Holandije, Povelja je usvojena marta 2000. godine od strane organizacije UNESCO u Parizu.

Opširnije videti na : <http://www.earthcharterinaction.org/content/pages/What-is-the-Earth-Charter%3F.html>

U poslednjih nekoliko godina, na biznis se sve više gleda kao na glavni uzrok društvenih, ekoloških i ekonomskih problema. Šire posmatrano, kompanije napreduju na račun zajednice. To smanjuje poverenje u poslovanje, a politički lideri postavljaju pravila koja potkopavaju konkurentnost i ekonomski rast. Kompanije najčešće na klasičan način pristupaju stvaranju vrednosti i posmatraju je kao optimizaciju kratkoročnih finansijskih performansi, dok su najvažnije potrebe korisnika (klijenata, kupaca) izostale. Ekonomisti su dali legitimitet ideji da je ekonomski uspeh (maksimiziranje profita) kompanija dovoljan za obezbeđivanje društvene koristi. Dodatna ograničenja kompanija od strane vlade – porezi, propisi i kazne, neminovno podižu cene i smanjuju profit. Društvena odgovornost je reakcija na spoljni pritisak i uglavnom se pojavljuje radi poboljšanja ugleda firme, a tretira se kao trošak. Implicitno, svaka strana pretpostavlja da nešto drugo sprečava ostvarivanje njenih ciljeva.

Kompanije moraju da preuzmu vodeću ulogu, donoseći odluke koja će obezbediti mogućnost da se biznis i društvo ponovo razvijaju zajedno. Pojedini lideri svojim razmišljanjima i sofisticiranim poslovnim potezima nastoje da društvena pitanja pomeraju sa periferije ka jezgru poslovanja. Rešenje leži u principu *Shared Value*, što podrazumeva stvaranje ekonomske vrednosti tako da ona stvara vrednosti za društvo. Prema Majklu Porteru *Shared Value* je politika i praksa koja poboljšava konkurentnost kompanije a istovremeno unapređuje ekonomske i društvene uslove u zajednici u kojoj posluje. To je kreiranje ekonomske vrednosti uz istovremeno kreiranje društvene vrednosti. Ekonomska vrednost je već merljiva, potrebno je izmeriti društvenu vrednost – efekte na okruženje, upotrebu resursa, služenje interesima društva, društvene ciljeve kao što su zdrava ishrana, sigurnost, uštede za zdravstvo i sl.

Lideri i menadžeri će morati da razvijaju nove veštine i znanja kao što su dublje uvažavanje društvenih potreba, veće razumevanje prave osnove produktivnosti, sposobnost da sarađuju u dobiti i da proširuju neprofitne granice. I vlada mora da nauči kako da regulativom na najbolji mogući način omogući stvaranje *Shared Value*, a ne da radi protiv.

Koncept *Shared Value* priznaje društvene potrebe, a ne samo ekonomske ciljeve koje definiše tržište. Koncept predviđa da u rešavanju ovih društvenih problema kompanije ne moraju nužno da povećaju svoje troškove pošto mogu da inoviraju i koriste nove tehnologije, nove metode rada i upravljanja, i kao rezultat toga da povećaju svoju produktivnost i prošire svoja tržišta. Menadžment znanja, inovativna paradigma upravljanja, uzdiže sveobuhvatnu ličnost na vrh ljudskog kapitala, stvara buduće vrednosti za zaposlene i korisnike; razvija i primenjuje nove tehnologije koje omogućavaju stvaranje vrednosti i unapređenje životnih uslova; i, podstiče stvaranje odnosa među ljudima u kompaniji i van nje, odnosno, stvara društveni kapital.

Literatura

- [1] Albijanić, Miloljub, (2011) *Intelektualni kapital: uticaj na konkurentnost i ekonomski rast*, Službeni glasnik, Beograd.
- [2] Ayres, R.U. and Kneese (1969) Production Consumption and Externalities. *American Economic Review* 69: 3, 282-297.
- [3] Barbier, E.B. and Markandya, A. (1990) The Conditions for Achieving Environmentally Sustainable Development. *European Economic Review* 34, 659-669.
- [4] Beard, T.R. Lozada, G. (1999) *Economics, Entropy and the Environment* Cheltenham, UK, Edward Elgar.
- [5] Daly, H.E. (1977) *Steady State Economics*. San Francisco CA, Freeman.
- [6] Dasgupta, P and Heal, G (1979) *Economic Theory and Exhaustible Resources*. Cambridge, UK, Cambridge Univ. Press.

- [7] Edwards, A.R. (2008) *The Sustainability Revolution – portrait of paradigm shift*. Fifth edition, New Society Publishers, Canada
- [8] Georgescu-Roegen, N. (1971) *The Entropy Law and Economic Process*. Cambridge MA, Harvard Univ. Press.
- [9] Gray, L.C. (1914) Rent under the assumption of exhaustibility. *Quarterly Journal of Economics* 28, 466-489.
- [10] Harris, Jonathan M, 2009, *Ekonomija životne sredine i prirodnih resursa: savremeni pristup*, Data Status, Beograd.
- [11] Hartwick, J.M. (1978) Substitution Among Exhaustible Resources and Intergenerational Equity. *Review of Economic Studies* 45, 347-354.
- [12] Jevons, W.S. (1865) *The Coal Question: An Inquiry Concerning the progress of The Nation and the probable Exhaustion of our Coal Mines*. London, Macmillan.
- [13] Kula, E. (1998) *History of Environmental Economic Thought*. London and New York, Routledge.
- [14] Meadows, D.H., Meadows, D.L., Randers J. and Behrens, W.W. (1972) *The Limits to Growth: A Report for The Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind*. New York, Earth Island, Universe Books.
- [15] Mirowski, P (1989) *More Heat Than Light - Economics as a social physics: Physics as nature's economics*. Cambridge UK, Cambridge University Press.
- [16] Perman, R., Ma Y. and McGilvray J. (1996) *Natural Resource & Environmental Economic*. London and New York, Longman.
- [17] Pešić, R. (1988) *Ekonomsko delo Koste Stojanovića*. Doktorska disertacija, Ekonomski fakultet u Beogradu.
- [18] Pešić, R. (2012) *Ekonomika životne sredine i prirodnih resursa*, Zavod za udžbenike, Beograd.
- [19] Schaeffer, D.J., Herricks, E and Kerstner H (1988) Ecosystem Health *Environmental Management* 12 (4), 445-455.
- [20] Smith, V.L. (1972) Dynamics of Waste Accumulation Versus Recycling. *Quarterly Journal of Economics* 86, 600-616.
- [21] Solow, R.M. (1986) On the Intergenerational Allocation of Natural Resources. *Scandinavian Journal of Economics*. 88(1), 141-149.
- [22] Solow, R.M. (1991) Sustainability: An Economist's Perspective. in Dorfman, R. and Dorfman, N. (1993) *Economics of the Environment: Selected Readings 3rd ed*. New York, W.W. Norton.
- [23] WCED (1987) *Our Common Future*. New York, OUN and Oxford Univ. Press.
- [24] Young, J.T. (1991) Is the entropy law relevant to the economics of natural resource scarcity? *Journal of Environmental Economics and Management* 21(2), 169-179.